

KONTROLA VREMENSKIH PRILIKA: POČEO JE GLOBALNI KLIMATSKI RAT

Fabio MINI

Sukob između onih koji teže dobrostanju i onih koji brane stečeno je paradigma ovog veka. Na glavnom frontu se izazivaju klimatske promene. U ratu protiv neprijatelja uvek se uništavala priroda, od Kartagine do Iraka, preko Vijetnama.

1. ONI PROROCI KOJI SU DECENIJAMA

najavljivali sve moguće ekološke katastrofe – nestanak energetskih zaliha, zagađivanje obradivih površina, širenje pustinja i nestanak vazduha za disanje, proglašavani su lažnim prorocima, jer njihove prognoze nisu bile ostvarive na kratak rok. Sada proroci više ne moraju da nas ubeđuju, jer već posle dva vruća dana pomislimo kako ćemo se sledećeg leta kupati na Severnom polu, ili će uslediti veoma dugo kišno razdoblje i poplave, pa ćemo morati da se vratimo u sojenice.

Strah od ozonskih rupa koji nas je pritiskao decenijama zamenjen je strepnjom od globalnog zagrevanja. Čini se, naime, da se ozonska rupa – ne zna se zbog čega – na nekim mestima zatvara, a na drugim otvara. Dok je krivica za ozonske rupe pripisivana bogatim zemljama, zbog korišćenja sprejeva kojima se parfemiše razvijeno društvo, globalno zagrevanje se smatra „demokratskim“, jer svi mi osećamo krivicu za to; svi smo u to umešani – bogati i siromašni, razvijeni i zaostali. Globalno zagrevanje nastaje zbog emisije gasa koji stvara efekat staklene bašte. Svi mi izdišemo ugljen dioksid: proizvode ga naši automobili, uprkos tome što se ulažu ogromne svote novca u razvoj ekološkog motora. Ali, i u ovom „demokratskom“ režimu ima mesta za diskriminaciju. Pronalaze se opravdanja za zemlje koje proizvode bogatstvo, dok se kriminalizuju one koje zagađuju, jer njeni stanovnici moraju da dišu, da se greju, da pojedju tanjir čorbe, ili jednostavno – da se emancipuju. Neki pitaju: zašto bi dišali, ako ne stvaraju bogatstvo? Ako troše rezerve i zagađuju pokušavajući da proizvode i da budu konkurentni, zašto bismo im dozvolili da opstanu? Ako već do sada nisu imali automobile, zašto ne nastave biciklom?

Odgovornost za zagađenje se, takođe, više prebacuje na one koji proizvode kritičnu masu, nego na one koji najviše emituju. Budući da emitujemo ono što konzumiramo, lako je pronaći prave krivce za zagađivanje: one koji najviše troše i emituju. Ali, nije ni to baš tako

jednostavno. Naše društvo je potrošačko, jer se životni standard, pa čak i sreća, mere potrošnjom. Smanjenje potrošnje neizbežno dovodi do odustajanja od zadovoljstava i do srozanja životnog standarda. Nije bitno da li je standard održiv i da li uopšte ima smisla ako se blagostanje zasniva na površnosti i rasipanju. Ima malo onih koji ozbiljno razmatraju mogućnost smanjenja sopstvene potrošnje i prilagođavanja načinu života u kome se sreća i blagostanje mere i duhovnim kategorijama, solidarnošću, poštovanjem životne sredine i čovečnošću.

2. Al Gorovo angažovano pozivanje na uzbunu zbog povećane potrošnje energije i emisije gasa je opravdano. Sumnju u iskrenost njegove kampanje doduše budi to što je, u svojstvu potpredsednika Sjedinjenih Američkih Država, zastupao interese svoje zemlje tokom pregovora za potpisivanje Protokola iz Kjota. Naime, njegova zemlja nikad nije ratifikovala ovaj sporazum, pa sada Gor izjavljuje da je njegova primena nemoguća.

Nedosledan je i u svojim sadašnjim zalaganjima. Za dnevni list *La Repubblica* izjavio je da bi Amerika trebalo najviše da se angažuje, jer ona upravlja svetom, ali i zbog toga što se u oblasti zaštite životne sredine otvaraju nova i dobro plaćena radna mesta. Njena vodeća uloga nije sporna, mada je pravac koji predlaže, pa čak i silom nameće – pogrešan. Osim toga, teško će doći do smanjivanja visokog standarda, do promena potrošačkog mentaliteta i usvajanja novih navika, u skladu s ekološkim pravilima, ne vodeći računa o dobrobiti samo američkog društva, već celog čovečanstva.

Konačno, njegov apel da se potpiše sporazum o smanjivanju štetnih emisija za 90 odsto u razvijenim zemljama i za više od polovinu u celom svetu, znači da će razvijene zemlje smanjiti samo višak potrošnje, dok će kod zemalja u razvoju smanjenje uticati na njihov životni standard i mogućnost da se izvuku iz siromaštva i zaostalosti. Uostalom, Al Gor i oni koji ga finansiraju, služe se nasrtljivim metodama ukazivanja na ekološke rizike, nastojeći da utiču na kolektivnu svest, ali ne i na moćnike.

Manje napadna i razumnija je primedba Angele Merkel koja prećutno odbija uopštavanja i logiku profita. Ako je emisija štetnih gasova odraz potrošnje, onda je ona takode indikator životnog standarda; parametar koji je potrebno uzeti u obzir su emisije koje zagađuju *pro capite* (po glavi stanovnika). Svaki građanin Evrope emituje sedam tona ugljen-dioksida godišnje, Nemačka čak jedanast, SAD više od dvadeset, a Kina 3,5 tone. Međutim, Merkelova opravdano smatra da emisiju treba da smanje pre svega oni koji najviše emituju. Taj ključak svakako ne dele sugrađani Al Gora, naročito vodeća klasa i njihove pristalice u svetu. Oni smatraju da bi Kina i Indija trebalo znatno da smanje potrošnju energije i emisiju gasova, kako bi razvijeni svet i dalje mogao da troši osamdeset odsto globalnih rezervi. Tvrdi se da je lakše i bolje zaustaviti razvoj zemalja sa tri milijarde stanovnika koji nikad ništa nisu imali, nego ubediti manje od dvesta miliona ljudi koji su oduvek imali sve, da se ponećeg odreknu.

Takvim pristupom nije moguće postići uravnoteženi razvoj planete. Naprotiv, da bi se održao visok nivo potrošnje manjine na planeti, zanemaruje se ekološka zaštita i sprečava razvoj većine, tako što joj se pripisuje sva krivica za zagađivanje. Mnoge izolovane zemlje bi

le su na ivici propasti, ili pod kolonijalnom vlašću, te je njihov razvoj bilo lako kontrolisati. Međutim, već dve decenije ova većina je sve glasnija u svetu, pa u mnogim ekonomskim i tehnološkim oblastima zauzima vodeći položaj. Zemlje poput Kine, Indije, Brazila, Rusije, Argentine, Venecuele, više ne pristaju da žive na granici siromaštva; one imaju i resurse i moć, te zahtevaju ono što razvijeniji već imaju i što se decenijama smatralo obeležjem demokratije, slobode i napretka. Na nesreću, oni koji su već nešto stekli neće da se odreknu toga, ali ne odustaju ni oni koji tek treba da se razviju, smatrajući to svojim pravom. Ravnoteža na planeti ne može biti postignuta tako što će jedni oskudevati, a drugi imati previše. Kako bez uništavanja životne sredine postići ujednačeno korišćenje resursa i globalni standard kome streme narodi?

Dakle, uspostavljanje ravnoteže biće ugroženo potrošnjom i ubrzanim osvajanjem resursa i tržišta, s jedne strane, i bojkotom i ograničavanjem s druge. Ukoliko ne dođe do suštinskih korekcija u političkom i socijalnom smislu, potrošnja će se i dalje povećavati uprkos javnim apelima, što će dovesti do dodatnog zagađivanja okoline i do *globalnog rata* za resurse.

3. Izraz *globalni rat* u ovom slučaju nema samo figurativno značenje, jer se okolina ne uništava samo zbog nesrećnih slučajeva. Prvi put u istoriji čovečanstva moglo bi doći do *ekološkog rata* za resurse. Politička strategija se može ispoljiti kroz klimatski, ekološki rat, a on može biti kombinacija prirodnih, ekonomskih, ideoloških, psiholoških i vojnih faktora. Kapaciteti i tehnologija za „gospodarenje“ prirodom koriste se i u političke i hegemonističke svrhe. Mada je zaštita životne sredine, kao cilj i izgovor za započinjanje rata, u svim epohama bila važan deo strategije i usmeravanja vojnih operacija, o njoj se, kao i o humanosti, uvek najmanje vodilo računa.

Svi oblici klimatskog rata su zabranjeni međunarodnim zakonima. Ujedinjene Nacije su već 1977. usvojile konvenciju protiv izazivanja klimatskih promena u kojoj se navodi da je svaki rat besmislen upravo zbog posledica po životnu sredinu. Ali, kao što se dešava sa mnogim konvencijama, i ova se ne poštuje, pa se klimatski ratovi i dalje vode tajno. Pre usvajanja konvencije podrazumevalo se da će u ratu doći do uništavanja prirode, te se to čak uzdizalo na nivo strateškog i tehnološkog razvoja, a danas se ne zna u kom pravcu se kreću istraživanja i kako će izgledati nova oružja.

Interesi takvog rata su globalni, kao što su globalne i potrebe za resursima, vremenske prilike i razorna snaga novih vrsta oružja za vođenje klimatskog rata.

Klimatski rat se danas definiše kao „namerna promena prirodnog ekološkog sistema“ (vremenske prilike, ravnoteža u atmosferi, jonosferi, magnetosferi, tektonske platforme, i slično) u cilju fizičkog, privrednog i psihosocijalnog uništavanja određenog geofizičkog cilja ili stanovništva. U takvom ratu se mogu primenjivati svi tradicionalni oblici oružane borbe, mada se najviše pažnje posvećuje upotrebi novih tehnologija i razvoju psihološkog i informatičkog rata koji se sastoji od uskraćivanja informacija, pružanja usluga i znanja, pristupa tehnologijama i sredstvima odbrane i spasavanja. Prikrivanje informacija je „oružje“ u klimatskom ili ekološkom ratu, koji može biti odbramben ili ofanzivan, ali uvek izuzetno razoran, nehuman i ciničan, čak i kada se vodi latentno i pasivno. Postoje elementarna saznanja o

ekološkim rizicima, bolestima, potrošnji, korišćenju energetskih zaliha i o uravnoteženom korišćenju zemlje i vode koja se ne primenjuju, mada bi se tako mogli spasiti milioni života. Postoje osnovni načini informisanja, vaspitavanja, zaštite i nege, koji se ne koriste u širem društvenom smislu, iako razvijeno društvo ništa ne koštaju. To bi se moglo pripisati nezainteresovanosti, neosetljivosti, lenjosti, ili dosadi, ali se, zapravo, radi o utvrđenoj ratnoj strategiji, budući da su ciljevi i broj žrtava isti kao u ratu do istrebljenja. Iako se znalo da u Aziji 2004. dolazi cunami, ugrožene zemlje, mahom islamske, nisu bile obavestene o tome, jer se smatralo da ne zaslužuju takav „božićni poklon“. Čak ni oni koji su raspolagali tom informacijom, nisu znali šta bi s njom, strepeći jedino da će se „uplašiti turisti“. Kombinacija neznanja, nemoći i nespremnosti da se nešto preduzme dovela je do katastrofe. Posle toga, moćnici sveta su nudili pomoć kako bi se prikazali kao humani i puni saosećanja.

Zbog neprosleđivanje informacija, čak i kada je javno zdravlje bilo u opasnosti, došlo je i do mnogih drugih ekoloških katastrofa. Propusti i kasno obavještanje o rizicima side bili su uzrok humanitarne katastrofe na celom afričkom kontinentu, čija je budućnost sada veoma ugrožena. Manje česte ali isto tako dramatične bile su posledice propusta u slučaju epidemije sarsa, ptičjeg gripa i bolesti ludih krava.

Strategija negacije (uskraćivanja informacija) je usko povezana sa nedostatkom kontrole. Odmah posle okupacije Iraka od strane englesko-američke koalicije, dok je ona bila odgovorna za bezbednost Iraka, opljačkana je (pored muzeja, vladinih kancelarija i vila vlastodržaca i uglednih Iračana) i nuklearna centrala u Al Tuvajti, 48 kilometara južno od Bagdada. Suzan Rajs (u „*Iraq's nuclear facilities looted*“, *The Globe and Mail*, 21.5.2003) tvrdi da je ukradeno oko dve stotine plastične buradi sa uranijumskim oksidom. Uprkos paničenju da bi radioaktivni materijal ukraden iz napuštene atomske centrale mogao završiti u rukama terorista, brzo se ispostavilo da lopove nije interesovao sadržaj, već posude u kojima je pohranjen. Naime, oni su sadržaj plastične buradi plave boje ispraznili u zemlju i u reke, detaljno je oprali, te potom koristili za čuvanje vode, ulja i paradajza. Neki kontejneri su služili za prevoz mleka koje je, sveže i radioaktivno, na taj način kontaminiralo i udaljenija područja. Nedostatak kontrole koji je doveo do takve situacije ne može se objasniti nikakvim uobičajenim vojnim ciljevima, već samo kao način vođenja ekološkog rata s namerom da se potencijalni neprijatelj trajno onesposobi. Još je ubojitiji ako je povezan sa drugim načinima vođenja pasivnog ekološkog rata (nedovoljna kontrola naftnih bušotina, vodovoda, električnih instalacija i naftovoda radi iscrpljivanja resursa i nacije), ili sa aktivnim ratom nalik na tradicionalni (bacanje raketa sa osiromašenim uranijumom na udžerice od blata, korišćenje eksplozivnih naprava sa fosforom koji se inače koristi za osvetljavanje, bacanje suzavca, i slično...).

Nedostatak kontrole je primetan i van ratnog polja, budući da prostor za vođenje ekološkog rata nije ograničen i prividno se vodi bez prolivanja krvi. Povremeno, ali sve upornije, neka industrijska preduzeća vrše pritisak na svoje vlade da ih oslobode ekoloških ograničenja i kontrola. Druga zaobilaze inspekcije i potkupljuju državne funkcionere, kako bi odugovlačili sa donošenjem propisa, ili svesno zatvarali oči pred njihovim kršenjem. Usvajaju se zakoni koji su u teoriji ispravni, ali neprimenjivi i za njihovo kršenje izriču se minimal-

ne kazne. Zbog toga veliki industrijski kompleksi koji zagađuju, ili osobe koje su za to odgovorne, nastavljaju sa kršenjem ekoloških pravila. Lakše im je da plate malu kaznu nego da postrojenja prilagode propisima. Kontrolu izbegavaju i oružane snage zadužene za nacionalnu bezbednost, mada su ponekad od nje izuzete, jer je, navodno, državna bezbednost važnija od ekološke zaštite. Zapravo, mnoge vojne aktivnosti suštinski podrazumevaju veliko zagađivanje, jer se u ratu uvek uništava čovek (prijatelj i neprijatelj) i životna sredina.

Ugrožavanje životne sredine i zdravlja ljudi se paradoksalno više toleriše vojno nadmoćnijim državama koje nas ubeđuju da se brinu o našoj i tuđoj bezbednosti i zdravlju, jer za to imaju mandat. Deo strategije je prikrivanje i poricanje, često pomoću netransparentnih naučnih istraživanja, jer se računa na neznanje neprijateljskih i sopstvenih vojnika. Naravno, nije moguće poricati da rat uvek podrazumeva veliko uništavanje okoline koje se pravda operativnim razlozima, a koriste se i ucene. Na primer, da bi se omogućilo bombardovanje, utiče se na promenu lokalnih vremenskih prilika, da bi se zaustavio morski saobraćaj – miniraju se mora; morsko dno, rezervoari pitke vode i parkovi prirode puni su neaktiviranih eksplozivnih naprava i neiskorišćenih agresivnih hemijskih sredstava. Budući da je prisustvo tih „zaštitnika“ na pučini stalno potrebno, navodno zbog čuvanja bezbednosti, oni u more odbacuju tone otpadaka. Takođe se poriču namere, izmišljaju kolateralne štete i prikriva destruktivno dejstvo koje nije odmah vidljivo, ili je posredno, kao što se desilo sa dioksinom i kao što se dešava sa osiromašenim uranijumom. To se stalno radi, mada je jasno da je to na duži rok kontraproduktivno, čak i sa tačke gledišta vojne bezbednosti, jer će njihovo dejstvo trajati i posle rata, kada više neće biti nikakvog operativnog opravdanja za to.

U zemljama kao što su Italija, Francuska i Nemačka moguće je dokazati da je u vojnim akcijama u mirnodopskom periodu izazvano manje štete nego u takozvanim građanskim ratovima. Neki ekosistemi su sačuvani upravo zato što su povezani s vojskom. Obično nema dovoljno novca za popravke poligona i za obradu toksičnih supstanci, te se efekti vojnih vežbi i dejstvo eksplozivnih naprava sa specijalnim punjenjem minimalizuju. Razni saveznici i nove koalicije takođe koriste iste poligone i teritorije koje su već intenzivno vojno korišćene i zagađivane, te je životna sredina na tim mestima veoma ugrožena. Oni tvrde da je moguće ograničiti štetne posledice i poriču ugroženost personala koji se obučava na mađarskim, ukrajinskim i poljskim poligonima, mada su se na njima već obučavali pripadnici raznih vojski koji su o očuvanja ljudskog zdravlja i zaštiti okoline vodili još manje računa. Ali, ni u američkim kampovima za obučavanje uslovi nisu mnogo bolji. Godine 2003. senator Kenedi je na zahtev Pentagona i nekih industrijskih lobija da se smanje kriterijumi u zaštiti okoline odlučno odgovorio: „Savezna vlada je najveći zagađivač Amerike, a u tome prednjači sektor odbrane. Prema podacima Agencije za zaštitu životne sredine (EPA), neeksplozirane eksplozivne naprave ugrožavaju bezbednost ljudi na 16 hiljada poligona u celoj Americi i moguće je da se na više od polovine nalaze agresivna hemijska i biološka sredstva. Sve u svemu, Pentagon snosi odgovornost za više od 21 hiljadu potencijalno kontaminiranih mesta. Agencija EPA takođe smatra da je vojni aparat zagađio oko 40 miliona hektara američke zemlje. Da je to učinila neka strana sila, to bi svakako bilo smatrano „ratnim dejstvom“.

Pre Kenedija, doktor Bob Feldon iz *Dollar and Sense Instituta* bio je još precizniji: „Američko Ministarstvo odbrane je zapravo najveći zagađivač na svetu. Svake godine proizvodi više štetnog otpada od pet najvećih hemijskih kompanija zajedno. Još pre ove dvojice, godine 1997. jedan vojnik, admiral Eugen Kerol (Carroll), upozoravao je na zagađivanje koje vrši vojska. Na nacionalnoj konferenciji posvećenoj remontu vojnih postrojenja izjavio je da američke vojne baze predstavljaju prirodnu katastrofu, „jer smo u besmislenom, nemarnom i kriminalnom procesu uložili ogromne resurse u vojnu ekspanziju, kako unutrašnju tako i spoljašnju, ne vodeći računa o posledicama po životnu sredinu“. O zagađivanju se nije vodilo računa „jer je nacionalna bezbednost imala apsolutni prioritet“.

Naravno, osnovna strategija u ekološkom ratu je poricanje dejstava, čak onih evidentiranih. Mada je javno mnjenje sve više zainteresovano za ekološke probleme, politički (pa i naučni) stavovi nisu usklađeni po pitanju uzroka i posledica nastalih promena u životnoj sredini. Kada je reč o klimatskim promenama, koje se pripisuju zloupotrebama od strane čoveka, postoje dva suprotna mišljenja, oba zasnovana na poricanju.

S jedne strane se poriču katastrofalne posledice nekih prošlih događaja, poput bombardovanja naftnih bušotina u Kuvajtu za vreme Sadama (kada je uništena i lokalna klima i ekološka ravnoteža na ušću reke u Persijskom zalivu), potonuće broda *Exxon Valdez* i izlivanje ogromne količine nerafinisane nafte u more i po obalama, kanadski projekat sa hidrocentралom u Baja Džejmsu (*Baia James*), ili događaji u Kini, kao i posledice nuklearnog rata.

Postoje oni koji smatraju da čovek ne može da utiče na atmosferu, jer je Zemlja deo planetarnog energetskog sistema, kao i da klimatske promene koje prouzrukuje čovek mogu biti samo prolazne. Klima, koja je neposredno povezana s globalnim i planetarnim energetskim sistemom, navodno zavisi od prirodnih pojava koje će se menjati u skladu s prirodnim ciklusom i globalnom energetskom ravnotežom. To, doduše, ne znači da se klima na planeti Zemlji ne može toliko drastično promeniti da dovede do uništenja života na njoj, ali se krivica za to ne bi mogla pripisati čoveku.

S druge strane vlada mišljenje da energetski i ambijentalan ciklus nije nezavisan, već je povezan sa činiocima veoma nežnim i osetljivim na svaku promenu. Zastupa se teza da je veoma teško ponovo uspostaviti početnu ravnotežu kada se ona poremeti ili naruši.

Paradoksalno, oni koji poriču mogućnost da dođe do ekološke, ambijentalne katastrofe računaju na snagu prirode i na beznačajnost čoveka, dok „katastrofičari“ veruju u slabost prirodnog sistema i kreativnost ili destruktivnost čoveka. Oba stava su veoma arogantna. U prvom slučaju najviše računa se vodi o sopstvenoj materijalnoj koristi, na tuđu štetu, i to u globalnim razmerama, i u budućnosti. U drugom slučaju čovek veruje samo u sebe i uzdiže svoju moć. On je ipak zadovoljan, mada skreće pažnju na moguće katastrofalne posledice po životnu okolinu i ljude. Posle milion godina robovanja i straha od nadmoći prirode, čovek veruje da je zagospodario njome, pa može da čini i popravlja štetu; da *poseduje* prirodu, a ne obrnuto; da je može koristiti čak i kao oružje upereno protiv drugih ljudi. Zbog toga se čak i najangažovaniji borci za zaštitu životne sredine osećaju moćno. Ali to miriše na rat. Naime,

24 | jedan od najmodernijih istraživačkih vojnih programa nosi naziv *Owning the Weather 2025*

(Posedovati vremenske prilike). Do te godine čovek bi trebalo da bude u stanju da kontroliše vremenske prilike tako što će razviti sopstvene kapacitete za vojnu intervenciju i prevazići ograničenja koja nameće priroda.

Ta potreba za posedovanjem s jedne strane oduševljava, dok s druge deprimira. Naime, strategija za posedovanje prirode, menjanje, korišćenje njene snage za rušenje i uništavanje, ukazuje na to da je u ovoj bici gubitnik već unapred poznat. U ovoj strategiji polazi se od pretpostavke da su klimatski uslovi pod kontrolom čoveka i stoga imaju gubitničku ulogu po definiciji. To je psihološka pobeda i istovremeno strateški debakl. U svim ratovima preovlađuje osećanje snage i nepobedivosti, ali nije dobro unapred određivati ko će biti neprijatelj, ko saveznik, ko gubitnik, a ko pobednik.

Jasno je da je ova dva stava teško pomiriti. Zbog toga se beskrupulozno ponašanje nastavlja, troši se i zagađuje, kao da je mogućnost obnavljanja neograničena, a ljudska sposobnost prilagođavanja novim uslovima neiscrpna. Ako nismo sigurni koji je stav pravilniji, deluje sasvim logična potreba da se ugrožavanje prirode izbegne ili smanji, radi lepše sadašnjosti i budućnosti.

Ujedinjene Nacije su usvojile Lovelokovu razumnu tezu da Zemlja predstavlja sistem sastavljen od komponenata koje su međusobno zavisne i u ravnoteži i osetljive na promene (kao što su zagađivanje, korišćenje energetskih, vodenih i poljoprivrednih resursa), a pre svega na ratna dejstva.

Ta teza ne mora da bude održiva, naročito ako se emisija jednog dela čovečanstva smanji tako što mu se zabrani pristup resursima i getoizuje se. Ako bismo hteli da izbegnemo zagađivače, morali bismo da zatvorimo industrijska i tehnološka postrojenja koja koriste fosilne resurse – naftu i ugalj. Budući da je u pitanju ogroman profit proizvođača nafte i država koje naplaćuju porez, to je deo globalnih interesa koje je teško oboriti. Osim toga, ako bi se otklonilo sve ono što zagađuje, borba protiv zagađivača više ne bi bila potrebna, jer nema sumnje da i na tome sada neki odlično zarađuju.

U ekološkom ratu koristi se cinična strategija poricanja i niko se previše ne uzbuđuje zbog upotrebe brutalnih oružja i tehnologija. Ratna dejstva se predstavljaju kao eksperimenti, a masovna uništavanja kao naučna istraživanja. Sve do pre nekoliko godina to nije bilo poznato javnosti, te je otpor izostao. Međutim, nedavno je došlo do pada kredibiliteta zvaničnih verzija političkih i vojnih operacija. U ratu se primenjuju fantastična naučna dostignuća, ali smo takođe postali svesni beskonačnih laži i prevara koje koristi čovek za rat i uništavanje životne sredine, tako da sada nikom više ne verujemo. Ništa nije onako kako izgleda.

Za svaku teoriju zavere se kad-tad pokaže da je bila osnovana i ako je do juče stvarnost prevazilazila maštu, danas mašta stvara stvarnost. Javno mnjenje više ne veruje zvaničnim izjavama, izveštajima i istinama smišljenim za potrebe ovog ili onog političara, ovog ili onog cilja. Više nema apsolutnog poverenja kakvo je preovladavalo pre dve hiljade godina, kada je živeo Brut, častan čovek. Ni pre dvesta godina generali i šefovi država nisu mogli da lažu. Pre sto godina pokušavali su da prave razliku između propagande i istine, a pre dvadeset godina,

kada je počeo informatički i marketinški rat, osnovni princip je bio da se može manipulirati, ali da ipak nije uputno lagati. Danas ni najprostiji i najnaivniji posmatrač ne veruje u ono što mu govore, već pokušava da shvati šta se iza brda valja, šta se prećutkuje, i zašto. Svaki zaključak postaje moguć i, paradoksalno, uskoro postaje stvarnost.

U pravdanju razornih ratova, kojima se uništavaju priroda i čovek, koriste se uzaludni, strateško štetni izgovori, zloupotrebe i manipulacije. Sve je dokumentovano i postoji veoma zanimljiv trend u analizama konflikata i takozvanih specijalnih i tajnih operacija koje su najviše uticale na životnu sredinu. Naime, nekoliko godina posle događaja, kada istina izbije na videlo i kada se pojedini tajni dosjei otvore, otkriva se da su neka oružja i metodi ipak korišćeni, mada je to do tada odlučno poricano. Još je neverovatnije da mnoge tajne uopšte nisu bile skrivane. Uvek je neko znao istinu koju je hteo da obelodani, ali su reakcije izostale, jer je *ionako ona svima bila poznata*. Na primer, upotreba hemijskih sredstava koja dovode do opadanja lišća sa grana i agensa *Orange* u Vijetnamu nije bila tajna, već javna i odobrena, uprkos tome što je smrtonosno dejstvo dioksina na ljude i životnu sredinu na duži rok bilo poznato. Znalo se da je agens *Orange* korišćen u koncentracijama 25 puta većim od onih propisanih za vojnu upotrebu i to čak i u naseljima gde su boravili američki vojnici (koji o tome ništa nisu znali) da bi se izbegao gubitak već stečenih pozicija. Taj dioksin je i danas prisutan u zemljištu i dalje guta nove žrtve i stvara genetska oštećenja.

Kada se Kolin Pael (*Colin Powell*) u Savetu bezbednosti pojavio sa ampulom antraksa, želeo je da skrene pažnju prisutnih na to da Sadam raspoláže velikom količinom spornog antraksa. Svi su znali da su bauk antraksa, koji se širio Amerikom, proizveli američki fanatici u laboratorijama. Sadam u ratu nije koristio antraks, a ovo oružje za masovno uništenje nije pronađeno kod njega ni posle rata, tokom petogodišnje američke vojne okupacije.

Ipak, jedna ampula se već četrdeset godina otvoreno pokazuje na naučnim skupovima i svi prisutni je naširoko zaobilaze. Reč je o bočici sa 80 grama dioksina *Tccd* koji je vijetnamska vlada skupila na malom zemljištu kontaminiranom agensom *Orange*. Ako bi sadržaj ove male bočice bio prosut u rezervoare vode u gradovima kao što su Njujork, Moskva ili Peking, usmrtio bi celo stanovništvo. Doktor Artur Vesting (*Westing*), bivši direktor ekološkog programa UN, otkrio je da su Sjedinjene Američke Države, tokom desetogodišnje upotrebe hemijskih supstanci koje dovode do padanja lišća sa drveća, izbacile gotovo 170 kilograma tog otrova. Dioksin je pronađen u više od 72 miliona litara hemijskih sredstava, a na Vijetnam je bačeno najviše agensa *Orange*. Ti dramatični podaci su odavno poznati. Kao što su potvrdili neki piloti, posle završetka vazdušnih misija na Vijetnam, više od milion litara herbicida ispušteno je u more, ili van cilja. Poznato je da piloti ne mogu da se vrate u bazu sa eksplozivnim teretom ili hemijskim materijalom koji nije bačen, te ih se stoga moraju osloboditi pre sletanja u bazu. Jedna od omiljenih lokacija za izbacivanje nezgodnog tereta bio je sliv reke Long Binh. Godine 1988. Džejms Kleri (*James Clary*), koji je u vojnim operacijama koristio *Orange*, izjavio je pred komisijom u Kongresu: „I tada smo znali da je dioksin štetan, a oružane snage su ipak koristile veće koncentracije od predviđenih, jer je bio jeftin i lako se proizvodio. Zbog toga niko nije bio zabrinut, jer su te supstance korišćene protiv neprijate-

lja“. Takođe, svi su znali da je kombinacija herbicida, hemijskih sredstava za opadanje lišća i napalma bila korišćena kao oružje sa masovno uništavanje, za koje je optuživan predsednik Iraka Sadam Husein.

5. Dolaskom atomskog doba, koncept masovnog uništenja dobija globalne dimenzije potpunog uništenja. Mada je to poznato, nuklearno oružje je i dalje razvijano, a javno mnjenje zavaravano da je eksploziju atomske bombe moguće preživeti. Građena su atomska skloništa, stanovništvo je ubeđivano da će, posle eksplozije bombe, izaći iz podzemnih bunkera i nastaviti normalan život u maltene normalnom svetu. Svi su znali da to nije tačno, ali je biznis povezan sa strahom donosio ogroman profit. Tek krajem osamdesetih počela je da jača svest o tome da nuklearni rat ne bi imao efekte samo na jednom mestu, dok bi druga ostala zaštićena, pa, prema tome, nije moguće da jedni stradaju a drugi prežive. Uprkos tome, nuklearno oružje je i dalje privlačno na morbidan način.

Svi oni koji su obećavali da se razarajuće eksplozije atomskih bombi nad Hirošimom i Nagasakijem neće više ponoviti – lagali su. Jer, od tada pa do današnjih dana bilo je više od hiljadu atomskih eksplozija ispod zemlje, u dubinama okeana, na površini zemlje i u svemiru. Ovim probnim eksplozijama, prikazivanim kao naučni eksperiment, razvijana su sredstva za seizmičke ratove, odnosno za izazivanje zemljotresa i pripremanje za jonosferske ratove (s ciljem da se ošteti elektromagnetski sloj oko Zemlje), kao i za dejstva na Van Alenovim pojavama oko zemlje. Oni se sastoje od jakih magnetskih polja koja presreću i ublažavaju elektromagnetsko zračenje sunca i svemira, štiteći atmosferu ispod njih, to jest ozonski omotač.

Ekološki rat je, dakle, zaista globalan i ne ograničava se na kolateralnu ekološku štetu, na štetu koju smo želeli da pričinimo neprijatelju, ili onu koju sami sebi činimo kako bismo sprečili napredovanje neprijatelja na svojoj teritoriji; i to su legitimna ratna dejstva, mada pripadaju destruktivnom ratnom nasleđu. Već mongolske horde koristile su vatru i vodu kao ekstremno sredstvo borbe. Palile su travnjake kako bi udaljile neprijatelja, iako su bile svesne da se tako dovodi u pitanje i njihovo preživljavanje. U drugom svetskom ratu Norvežani su izazvali lavine i odrone na sopstvenoj teritoriji kako bi sprečili napredovanje Nemaca, a Holanđani su uništili svoje brane dopuštajući da morska voda poplavi trećinu plodne zemlje na svojoj teritoriji, u pokušaju da spreče nemačku okupaciju.

Ekološki rat se pre svega odnosi na štetu nanetu životnoj sredini. On se ne vodi samo tokom ratnog stanja, koje je vremenski ograničeno, već je reč i o operacijama sa trajnim posledicama; na primer, Rimljani tokom trećeg punskog rata kada su solju potresali poljoprivredno zemljište Kartagine i učinili ga neplodnim. To su zaista velike promene ekosistema, kakve su, uostalom, tokom Pacifičkog rata izazvali Japanci i Amerikanci, potpuno uništavajući floru i faunu nekih ostrva. Mnoga od njih i dalje su pusta i njihov ekološki sistem je potpuno uništen. To se odnosi i na dejstva generala Šeridana (*Sheridan*) godine 1865, kada je počeo sistematsko uništavanje krda bizona da bi Indijancima oduzeo osnovni izvor hrane. Godinu dana pre toga uništio je sve zasade u dolini *Sbenandoab*.

6. Ako, s jedne strane, razmišljanja o prošlosti pomažu u otkrivanju pravih činjenica, s druge navode na špekulacije o budućnosti ekološkog rata, do sada prekrivenoj velom tajne. 27

U ekološkom ratu ratuje se za resurse – pa životna sredina postaje ratni cilj i sredstvo – ili za hegemoniju u svetu. Više niko ne veruje da su zemljotresi, poplave, cunamiji i uragani samo prirodne pojave. Poznato je da su klimatske promene posledica efekta staklene bašte, koje emisijom gasova stvara čovek. Postoji nepoverenje u zvanične izvore zbog negativnih iskustava iz prošlosti i tajnih ratnih dejstava kojima je pričinjavana ogromna ekološka šteta.

Na primer, tehnološka dostignuća se primenjuju i u ekološkim ratovima: konvencionalne i nuklearne eksplozije koriste se za izazivanje zemljotresa na zemlji i u moru, a elektromagnetsko zračenje za stvaranje klimatskih promena i na taj način za promenu uslova života.

Izazivanje zemljotresa i cunamija u vojnim istraživanjima nije ništa novo. Već četrdesetih godina australijski profesor Tomas Lič (*Thomas Leech*), dekan Fakulteta mašinstva na Univerzitetu Okland (*Auckland*) na Novom Zelandu i savetnik za odbranu, izvodio je eksperimente za račun Amerikanaca i Engleza, nastojeći da pokrene ogromne morske talase u blizini posebnih meta u Pacifiku. Eksperimenti su bili tajni i odvijali su se između 1944. i 1945. u blizini Vangaparae (*Whangaparaoa*), severno od Oklanda, ali je tada uspeo da pokrene samo manje morske talase. Obavljani su eksperimenti sa serijskim eksplozijama u moru, ali Ličova „cunami bomba“ do kraja rata nikad nije aktivirana. Američko Ministarstvo odbrane se zainteresovalo za eksperiment i, zajedno sa novozelandskom vladom, pozvalo profesora da prisustvuje izvođenju nuklearnih eksperimenata na atolu Bikini. Izgleda da Lič nije prihvatio ponudu. Amerikanci su nastavili istraživanja bez njega i pomoću novih tehnologija proučavali mehanizme zemljotresa i vršili geološka istraživanja koristeći seizmičke talase.

Neograničeno raspolaganje nuklearnim bojevim glavama daje osećaj neopisive moći. Amerikanci, Sovjeti i Kinezi stekli su zanimljiva iskustva iz podzemnih eksplozija, a nikad nisu obelodanjivali štetu koja se na taj način nanosi životnoj sredini. Sjedinjene Američke Države, koje nikad nisu ratifikovale sporazum o potpunom prekidu nuklearnih eksperimenata, verovatno prednjače u toj oblasti mada su proglasile moratorijum.

Zahvaljujući savremenoj masovnoj proizvodnji malih nuklearnih glava i mina, često se aktiviraju eksplozije ispod zemlje i morske površine, koje u posebnim uslovima mogu izazvati zemljotrese i cunamije. Osim toga, međunarodna konvencija o zaštiti mora omogućava korišćenje naftnih i mineralnih morskih resursa, čak i zemljama bez izlaza na more. Velike naftne i rudarske kompanije pročešljavaju morsko dno, a deo njihovih istraživanja predstavljaju i zemljotresi izazvani kontrolisanim eksplozijama. Već dugo mnoge američke kompanije vrše pritisak na vlasti da im omoguće korišćenje malih nuklearnih glava i eksplozivnih bušilica i nije poznato da li su već izdejstvovalе dozvolu.

Sada se, kada dođe do zemljotresa na ivicama tektonskih ploča, pažnja usmerava na naftne kompanije koje istražuju i buše u istom pojasu, čak na razdaljini od hiljade kilometara. Takođe se pretpostavlja da je do raznih kataklizmi moglo doći posle atomskih proba. Razmak od tačno godinu dana između zemljotresa u Bamu i indonezijskog cunamija, koji su oko Božića uništili dva područja sa muslimanskom većinom, nije slučajan. Sjedinjene Američke Države su islamskom Iranu uputile jasnu poruku baš oko hrišćanskog Božića. Sledeće godine, posle cunamija, SAD su na neobičan način pomogle muslimanskoj Indoneziji tako što su

uputile vojnu misiju u pobunjeničku provinciju Aceh, gde *Exxon Mobil* već duže neuspešno pokušava da izgradi stalnu bazu za korišćenje velikih rezervi minerala i ugljovodonika. Da bismo potvrdili te sumnje, sačekaćemo još koju godinu.

Postoje nagađanja o postojanju oružja sa elektromagnetskim talasima koje može oštetiti jonosferu, Van Alenove pojaseve i ozonski omotač, i pokrenuti zemljotrese na zemlji i u moru, dovesti do velikog zagrevanja ili hlađenja gasnih, tečnih i čvrstih masa, do atmosferskih kataklizmi i trajnih klimatskih promena. I u ovom slučaju, oni koji su zainteresovani za takve projekte odlučno ih poriču. Takođe je poznato da su već četrdesetih godina Sovjeti razvili tehnologiju sa dugim talasima, koja energetskim snopovima teoretski omogućava kretanje većom brzinom od svetlosne. Tom tehnologijom moguće je smesta uništiti određene mete u bilo kom delu zemlje i svemira. Sjedinjene Američke Države već decenijama finansiraju emitovanje visokofrekventnih talasa. Istraživački projekat *Haarp* (*High Frequency Active Auroral Research Program*) finansira Pentagon, a jasno je da Pentagon ne troši novac ako nema vojni interes.

Deo vojnih istraživanja su veoma niske i visoke frekvencije (*Elf*). U oba slučaja cilj je dejstvo na jonosferu, kako bi se ometalo slanje i primanje radiomagnetskih signala. Transmitter *Haarp* preko cele godine emituje u jonosferu izuzetno jake zrake (više od gigavata). Naučnici koji rade na tom programu, međutim, poriču da se koriste u vojne svrhe i da utiču na životnu sredinu. Naziv „auroral“ odnosi se na pojavu severne svetlosti koja se stvara u zoni između jonosfere i atmosfere kada emisije veoma visoke energije, koje stižu sa sunca, bivaju privučene zemljinim magnetizmom na polovima i sudaraju se sa proređenim česticama atmosfere. Stručnjaci iz *Haarpa* poriču da je tu pojavu moguće izazvati na veštački način.

U vojnim eksperimentima često dolazi do oštećenja jonosfere. Sjedinjene Američke Države su 1958. izvršile eksperiment sa atomskom fisijom u donjem delu Van Alenovih pojaseva i sa atomskom fuzijom u gornjem delu atmosfere, izbacujući ogromnu količinu radioaktivnih čestica u jonosferu i narušavajući ravnotežu. Eksperimenti u jonosferi su se nastavili 1962. i oštetili je, ali su zaustavljeni posle protesta međunarodne naučne zajednice. U tom razdoblju počeli su i sovjetski nuklearni eksperimenti u jonosferi i u istim tim Van Alenovim pojasevima zračenja, koji su ozbiljno oštećeni, te kao takvi omogućavaju prolazak štetnih kosmičkih čestica.

Danas se, često baš na područjima pogođenim teškim atmosferskim poremećajima, pomoću meteoroloških radara otkrivaju kružne forme tipične za elektromagnetske talase sa visokom frekvencijom.

O tome se ne govori, kao što su velom tajne obavijeni i projekti sa emitovanjem dugih talasa kojima se mogu naneti velika i trajna oštećenja. Amerikanci tvrde da tom tehnologijom raspolazu i Rusi i da je ona korišćena tokom hladnog rata.

Amerikanac Tomas Birden (*Thomas Bearden*), vojni stručnjak, nuklearni inženjer, specijalista za elektromagnetsko oružje i skalarnu talasu, energiju, elektrodinamiku, za sisteme na slobodnu energiju, koji se takođe nalazi na čelu Udruženja istaknutih američkih naučnika (*Association of Distinguished American Scientists*), smatra da su Rusi odavno razvili oružje

za kontrolisanje meteoroloških prilika. On dodaje da su Sovjeti već koristili duge i skalarne talase usmerene protiv SAD, s namerom da promene meteorološke prilike i klimu. Već u prvim eksperimentima uspeali su da emituju elektromagnetske talase mocartovskog sklada brzine 4,7 puta veće od svetlosti. Dugi talasi mogu se postići transmisijama elektromagnetske plazme i drugim metodima, dovodeći ih u uzajamnu interferenciju. U čistom stanju mogu putovati neograničenom brzinom i sačuvati beskonačnu energiju.

Birden tvrdi da su Sovjeti takav ofanzivni eksperiment protiv SAD prvi put izveli u aprilu 1963, koristeći oružje sa dugim talasima kojima su na otvorenom moru istočne obale Amerike potopili atomsku podmornicu *Uss Thresher*. Dan kasnije, Rusi su, navodno, izazvali podmorsku eksploziju 100 milja severno od Portorika. Tokom eksperimenta iz mora se vidio kilometar visok vodeni stub koga je uočila posada jednog aviona i to prijavila *FBI-u* i obalnoj straži. Po Birdenovom mišljenju, dugim elektromagnetskim talasima lako se mogu izazvati meteorološke promene. Impulsi tih talasa se mogu usmeravati specijalnim interferometrima, pri čemu dolazi ili do zagrevanja, ili do hlađenja tretirane površine. Budući da dugi talasi maltene da i nemaju masu, prepreke im ne smetaju, te se mogu usmeravati na bilo koju razdaljinu. Na taj način se mogu stvarati tople tačke niskog pritiska u jednoj zoni i hladne tačke visokog pritiska u drugoj. Oblačne mase takođe mogu biti vođene ka već nestabilnim područjima, stvarajući uslove za nastanak uragana i tornada. Atmosferski poremećaji na duži rok dovode do pravih klimatskih promena.

Sovjeti su već 1967. godine izazivali klimatske promene. U oblacima su uočeni savršeno okrugli elektromagnetski tragovi, poput malih rupa, i Birden tvrdi da su oni uzrokovali neuobičajeno hladnu zimu u Severnoj Americi. Sovjeti su navodno i 1976. godine izazvali klimatske promene na američkoj teritoriji, na dvestotu godišnjicu osnivanja SAD, te su od tada vremenske prilike na severnoameričkoj hemisferi suštinski promenjene. Još više zabrinjava mogućnost da se dugi i skalarni talasi usmere ka nekim određenim kontinentalnim i podmorskim masama. Okeanske struje su mase vode različitih temperatura u pokretu, jedna iznad druge, ili jedna pored druge, u različitim pravcima. Dovoljne su neprimetne razlike u temperaturi da bi se započelo njihovo kretanje. Oružjem sa dugim talasima u moru se mogu stvarati topla i hladna mesta, što pogoduje nastanku malih ili većih struja, nazvanih Ninjo i Ninja, koje određuju klimu u priobalnim pojasevima.

Takođe, ovi talasi mogu poplaviti i oštetiti zemljane mase, ali i morsko dno. Gruvanjem energije preko čvrstih masa aktiviraju se pijezelektrična svojstva stena koja se mehanički povećavaju kako energija postaje jača. Ako se to događa u zoni tektonskog raseda, počinje klizenje i dolazi do tektonskih poremećaja i zemljotresa. Dovoljna je minimalna promena na jednom mestu da bi se izazvalo pomeranje duž raseda. To je još lakše nego sa podzemnim eksplozijama konvencionalnog i nuklearnog eksploziva.

7. Mada izjave Birdena o sovjetskim kapacitetima i realnim dometima oružja i dugih talasa treba primiti s rezervom, ipak se nameće nekoliko zanimljivih tema:

a) da li vojska vrši tajna istraživanja o izazivanju klimatskih promena i elementarnih ne-

b) vojna istraživanja se često vrše zajedno sa civilnim istraživanjima, jer ekološki (klimatski) rat nije isključivo vojno pitanje;

c) ekološkim ratom, kojim se izazivaju klimatske promene, bave se državne i privatne naučne laboratorije, više od vojnih komandi;

d) i Sovjeti i Amerikanci vodili su klimatski rat šezdesetih godina, Kinezi ga vode danas, a Indijci će ga voditi sutra.

Ako izuzmemo preterivanja i propagandu, ostaje činjenica da je ekološki rat odavno počeo, pri čemu se nikad nije vodilo računa o zaštiti životne sredine, o etici i humanosti. Štaviše, upotreba najnovijih sredstava za uništavanje i odvracanje je deo kulturnog, političkog i ideološkog prtljaga vojno nadmoćnijih i agresivnijih država.

Svest o tome da se životna sredina ne može uništavati ograničeno, već će se uništavanje obiti o glavu onome ko to čini još nije preovladala kod onih koji vode računa samo o sopstvenim interesima, nauštrb globalnih. To nije ništa novo, mada, za razliku od prošlosti i zahvaljujući iskustvima iz prošlosti, više nema ni volje, ni vremena za čekanje da bi se počelo sa ispravljanjem već počinjene štete.

*Prevela i priredila
Alenka Zdešar Ćirilović*